

Mitologizacja wsi w chłopskiej epopei Reymonta

CHŁOPI
WŁADYSŁAWA
STANISŁAWA REYMONTA

Stanisław Władysław Reymont – Literacka Nagroda Nobla za „Chłopów” w 1924 r.

Władysław Reymont

Jacek Malczewski, Władysław Reymont, 1905, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna

Dom Władysława Reymonta w Lipcach

Mitologizacja

Uzasadnienie przyznania Reymontowi Literackiej Nagrody Nobla przez Hieronima Morstina:

„Oto utwór polski, a zarazem wszechświatowy, bo rozumie go Włoch na Sycylii, uprawiający zagony pomarańczy (...) i Norweg, na którego polach często wieje wiatr od lodów podbiegunowych.”

- Przekształcanie czegoś w mit – nadawanie mu wymiaru uniwersalnego (ponadczasowego) i symbolicznego (archetypicznego).
- Mitologizacja wsi w „Chłopach” polega na stworzeniu archetypu (prawzorca, uniwersalnego modelu) wsi.

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

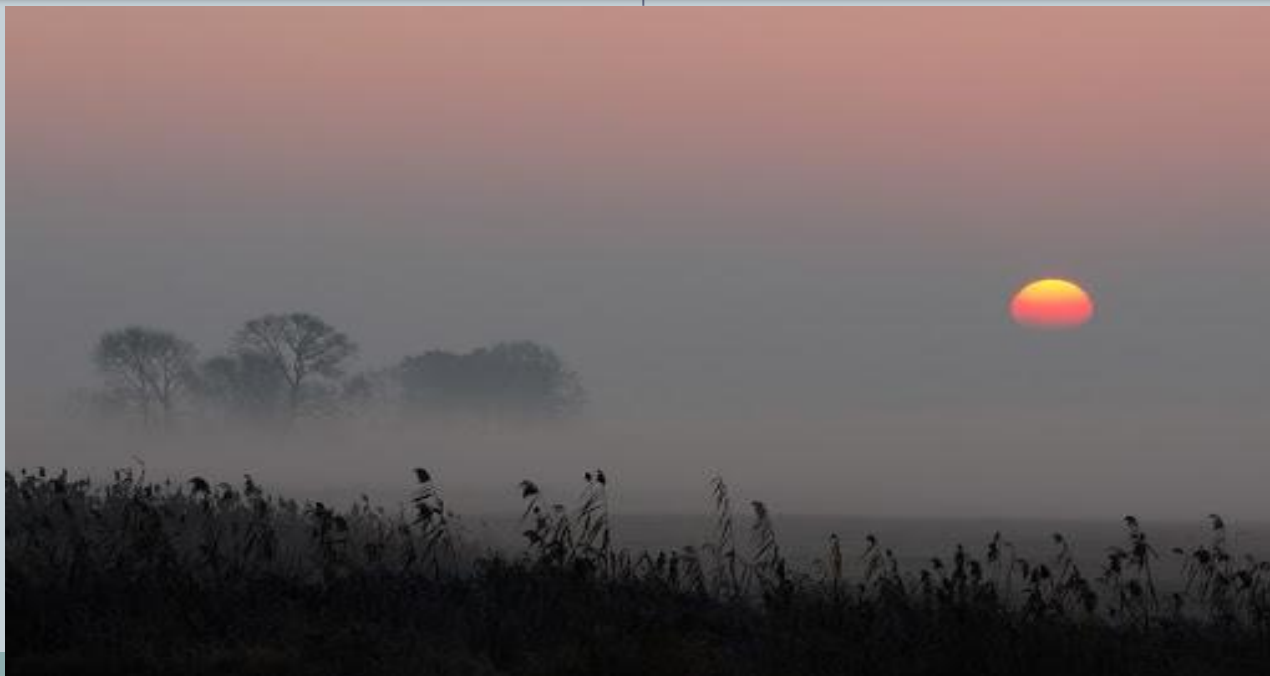
Przestrzeń – wieś Lipce – niewielkie terytorium, zamknięte, odcięte od świata, samowystarczalne, mieszka tam społeczność archaiczna żyjąca blisko natury – axis mundi (z łac., „oś kosmiczna”, „oś świata” – idea środka świata, uważanego za stabilny element Wszechświata. Według wierzeń różnych ludów na osi następuje zatrzymanie czasu, przez co możliwy jest pełny kontakt zarówno z przeszłością, jak i przyszłością. Stanowić miało miejsce najświętsze z najświętszych).

„Jesień szła coraz głębsza.

Blade dni wlekły się przez puste, ogłuchłe pola i przymierały w lasach coraz cichsze, coraz bladsze – niby te białe hostie w dogasających brzaskach gromnic [...].

Hej! Jesień to była, późna jesień!

I ani przyśpiewków, ani pokrzyków wesołych, ni tego ptaszków piukania, ni nawolywań nie słyhać było we wsi – nic, jeno ten wiatr pojękujący w strzechach, jeno te dżdże, sypiące jakoby szkliwem po szybach, i to głucho, wzmagające się co dnia bicie cepów po stodołach. Lipce martwiały równo, jako te pola okólne, co wyczerpane, szare, odarte, w odpocznieniu leżały i cichości tężenia; jako te drzewiny nagie, poskręcane, żałobne, drętwiejące z wolna na długa, długą zimę... Jesień to była, rodzona matka zimy [...]"

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Profanum

Codziennosc chlopska

Blade, jesienne dni jak...

Sacrum

Chrześcijańskie wyobrażenia religijne

*...święte Hostie w dogasających
brzaskach gromnic*

Przenikanie się dwóch sfer,
współistnienie,
umiejscowienie
codziennosci w
perspektywie metafizycznej

SAKRALIZACJA WSI

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Dwupłaszczyznowość świata (sfera profanum i sacrum): praca jako trud, móżól, walka o byt, wydzieranie naturze jej owoców, ale i rytuał, świętość podkreślona obrazowaniem (złoty pył ziarna) i aluzjami do Biblii (rolnik jako biblijny siewca); uznanie hierarchii wiejskiej za porządek nienaruszalny, zgodny z wolą bożą; porównania z dziedziny kultu religijnego (np. jesiennych, bladych dni do Hostii).

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Bezczas historyczny – brak podania roku wydarzeń, czas mityczny, cykliczny

Rytm biologiczny

Wyznaczany rytmem natury (zmiennością pór roku), cykliczny kołowrót, wyznacza rodzaj i nasilenie pracy na roli

Rytm kulturowo-sakralny

Wyznaczany rytmem roku liturgicznego (święta kościelne), liczony od Adwentu do Adwentu, cykliczny kołowrót, decyduje o rozłożeniu dni pracy i odpoczynku, określa czas zwykły i świąteczny

Rytm egzystencjalny

Wyznaczany porządkiem ludzkiego życia: narodziny, ślub, śmierć, decyduje o rodzaju obowiązków, o prawach człowieka, jest linearny, nieodwracalny, zindywidualizowany, ale w perspektywie gromady to cykl – jedni umierają, a drudzy się rodzą (następstwo pokoleń).

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Ukazanie obyczajów zgodnie z rytmemi rządzącymi chłopską rzeczywistością:

- Rytm biologiczny: kiszenie kapusty, wykopki.
- Rytm kulturowo-sakralny: Zaduszki (karmienie dusz czyśćcowych, jedzenie dla żebraków), pominięcie Nowego Roku, aby zachować bezczas historyczny.
- Rytm egzystencjalny: zaręczyny (posyłanie z wódką), wesele.

Jagna jako matka ziemia (natura)

Zapatrzyła się znowu w okno, bo poczerńiałe, zwiędłe georginje, kołysane przez wiatr, zaglądały w szyby, ale wnet zapomniała o nich, zapomniała o wszystkim, nawet o sobie samej, zapadła w takie prześwięte bezczucie, jak ta ziemia rodzona w jesienne martwe noce — bo jako ta ziemia święta była Jagusina dusza — jako ta ziemia. Leżała w jakichś głębokościach, nierozeznanych przez nikogo, w beładzie marzeń sennych — ogromna, a nieświadoma siebie — potężna, a bez woli, bez chcenia, bez pragnień — martwa, a nieśmiertelna; i jako tę ziemię brał wicher każdy, obtulał sobą i kołysał, i niósł tam, gdzie chciał... i jako tę ziemię o wiosnie budziło ciepłe słońce, zapładniało życiem, wstrząsało dreszczem ognia, pożądania miłości, a ona rodzi — bo musi; żyje, śpiewa, panuje, tworzy i unicestwia — bo musi; jest — bo musi... bo jako ta ziemia święta, taką była Jagusina dusza — jako ta ziemia!..

I długo tak siedziała w milczeniu, ino te oczy gwiazdne świeciły się, kiej spokojne wody w wiosniane południe, aż ocknęła znagła, bo ktosik otwierał drzwi do sieni.

Wbiegła Józka zadyszana, przypadła do komina, wylewała z trepów wodę i rzekła:

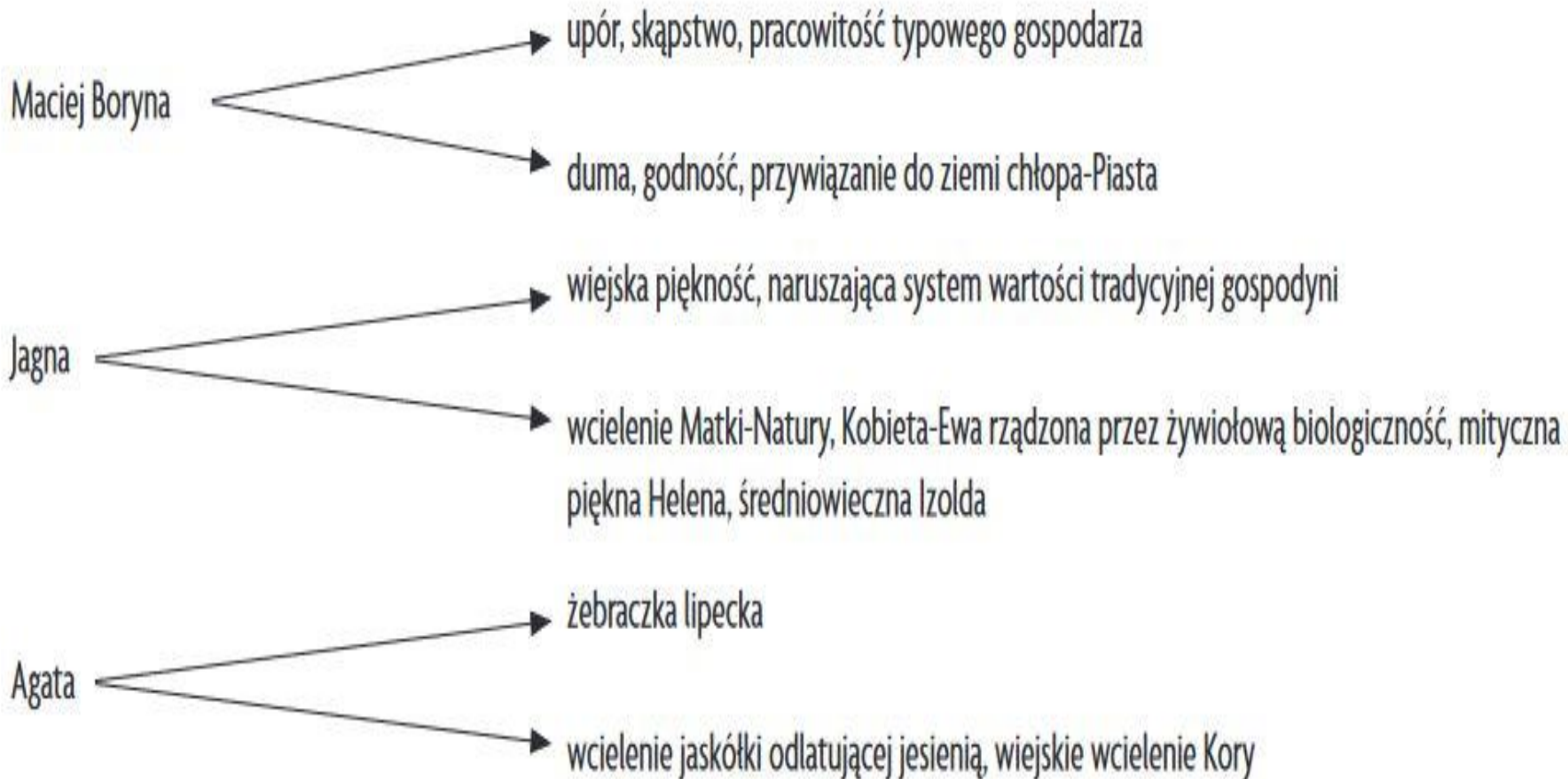
— Jaguś, jutro u nas obieranie, przyjdiesz!

— Przyjdę.

— W izbie będziemy obierali. Jambroży tam siedzą u tatula, tom się chyłkiem wyrwała na wieś, żeby ci powiedzieć. Będzie Ulisia, i Marysia, i Wikta, i pociotkowe drugie... i chłopaki przyjdą... Pietrek obiecał się ze skrzypicą...

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Bohaterowie ukazani w dwóch wymiarach – postaci realistyczne i archetypy (prawzorcy ludzkich postaw)

Cechy mitycznego świata w „Chłopach”

Uniwersalizm problemów ukazanych w powieści:

- Spory pokoleniowe;
- Konflikt o ziemię i kobietę;
- Jednostka a zbiorowość;
- Mentalność chłopska;
- Przemijanie .

Narracja w powieści

- a) młodopolski stylizator – opisy przyrody, liturgii kościelnej, śmierci, duszy; emocjonalność stylu, walor estetyczny, metaforyczność, poetyckość, nastrojowość, rytmizacja poprzez anafory, stylizacja dialektalna i archaiczna; perspektywa komentatora (fragment rozdz. V, s. 145 podręcznika);
- b) wiejski gaduła, gawędziarz – opisy wydarzeń, obyczajów; kolokwializmy, gwaryzmy; perspektywa uczestnika wydarzeń;
- c) rzeczowy realista – relacjonowanie wydarzeń i okoliczności; rzeczowość, obiektywizm, odzwierciedlenie chłopskiej mentalności w „jednostkach czasu” (*w jakiś pacierz*);
w partiach dialogowych zbliżenie do gwary w celu stworzenia kolorytu lokalnego, w wypowiedziach narratora nieliczne elementy gwarowe, poza tym język literacki; perspektywa obserwatora żyjącego ze środowiskiem, ale zewnętrznego wobec niego (fragment rozdz. XII, s. 147–148 podręcznika).